

УДК: 338.001.36

МІЖНАРОДНИЙ РОЗВИТОК БІЗНЕСУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

DOI 10.32782/2224-6282/151-8

JEL: F10, M16

Разінькова М. Ю., к.е.н.*Університет митної справи і фінансів*

Стаття присвячена аналізу та структуруванню проблем розвитку міжнародного бізнесу та виявленню можливих напрямків їх вирішення. Міжнародний бізнес розглядається як взаємодія організацій різних форм власності або підрозділів компанії, розташованих в різних країнах, метою якого є отримання доходу від переважної більшості міжнародних операцій у сфері ділових відносин. У статті аналізуються підходи науковців до проблем розвитку міжнародного бізнесу, систематизовано характерні особливості розвитку міжнародного бізнесу на сучасному етапі, структуровано фактори, що впливають на тенденції в міжнародному бізнесі (тимчасові та комунікаційні фактори, міжнародні угоди, торгові та двосторонні угоди, маркетингові фактори, просторові фактори, глобалізація, чинники національних економік, інституційні фактори, торгово-економічні блоки). Розуміння факторів впливу на розвиток міжнародного бізнесу дає змогу більш чітко відслідковувати проблеми та зрозуміти, які саме методи та механізми варто використати для їх ефективного вирішення. Зроблено висновок про необхідність врахування теоретичних концепцій та особливостей при аналізі проблем розвитку міжнародного бізнесу. Також при веденні міжнародного бізнесу важливо враховувати численні фактори, які можуть вплинути на діяльність компанії і перешкодити розвитку міжнародного бізнесу. Автор виділив кілька основних проблем: культурні відмінності, витрати компанії, конкуренція в приймаючій країні, державний контроль, націоналізація, війни і тероризм, недалекоглядність керівництва компанії, наявність внутрішніх національних перешкод, використання дешевої робочої сили, екологічна безпека, політична та економічна ситуація та їх нестабільність, зміни валютних курсів іноземних валют та валютні спекуляції, недостатня захищеність інтелектуальної власності в деяких країнах, специфіка податкового законодавства. У заключній частині статті наголошено на необхідності більш проведення більш ретельного аналізу проблем розвитку міжнародного бізнесу з використанням статистичних та емпіричних методів.

Ключові слова: підприємство; міжнародний бізнес; співпраця; тенденції; проблеми розвитку; глобалізація

UDC: 338.001.36

INTERNATIONAL BUSINESS DEVELOPMENT: THE PROBLEMS AND THE WAYS TO SOLVE THEM

DOI 10.32782/2224-6282/151-8

JEL: F10, M16

Razinkova M., PhD in Economics*University of Customs and Finance*

The article is devoted to the analysis and structuring of problems of international business development and identification of possible ways to solve them. International business is considered as the interaction of organizations of various forms of ownership or divisions of the company located in different countries, the purpose of which is to generate income from the vast majority of international operations in the field of business relations. The article analyzes the approaches of scientists to the problems of international business development, systematizes the characteristic features of international business development at the present stage, and structures the factors that influence trends in international business (time and communication factors, international agreements, trade and bilateral agreements, marketing factors, spatial factors, globalization, factors of national economies, institutional factors, trade and economic blocks). Understanding the factors that influence the development of international business allows you to more clearly track problems and understand exactly what methods and mechanisms should be used to solve them effectively. The conclusion was made that it is necessary to take into account theoretical concepts and features in the analysis of international business development problems. Also, when conducting international business, it is important to take into account numerous factors that can affect the company's activities and hinder the development of international business. The author identified several main problems: cultural differences, costs, competition in the host country, state control, nationalization, wars and terrorism, short-sightedness of the company's management, the presence of internal obstacles, the use of cheap labor, environmental security, political and economic situation and their instability, changes in foreign exchange rates and currency speculation, insufficient protection of intellectual property in some countries, the specifics of tax legislation. In the final part of the article, the need for a more thorough analysis of the problems of international business development using statistical and empirical methods is noted.

Keywords: enterprise; international business; cooperation; trends; development problems; globalization

Актуальність. Глобалізація міжнародної бізнес-взаємодії, інтеграція та інтернаціоналізація міжнародних бізнес-структур, а також необхідність безперервної двосторонньої участі бізнесу і держави в процесі вибудовування міжнародних економічних відносин сформували нові вектори структурної трансформації світової економіки. На

сучасному етапі розвитку світової економіки питання впливу факторів, що визначають тенденції переформатування міжнародних економічних відносин в контексті вдосконалення та підвищення ефективності міжнародного бізнесу, є актуальними і заслуговують окремого спостереження і дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Тенденції розвитку міжнародного бізнесу становлять значний інтерес, саме тому їм присвячено безліч праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема, напрацювання Е. В. Прушківської та К. О. Третьякової присвячено аналізу міжнародного бізнесу на сучасному етапі. Науковці виявили, що «основними критеріями віднесення традиційних форм до нових є наявність «квасіінвестицій», Е-присутності, збільшення ролі науки, знань, інформації, дифузії інновацій». Також автори зосередили увагу на розвитку міжнародного бізнесу під впливом глобалізації, інтернаціоналізації та науково-технічного прогресу [9]. Продовжуючи тематику зв'язку глобалізації та міжнародного бізнесу В. С. Карп, систематизував основні функціональні зв'язки та виділив фундаментальні виклики та загрози міжнародного бізнесу у економічній, політичній та культурній сфері [5]. Цінним з точки зору практики є оцінка конкретних явищ, що спостерігаються на міжнародному рівні, а саме: «асиметрична проблема нерівності збільшення розриву; поява криптовалют і радикальна зміна міжнародної валютно-кредитної системи; процеси інтеграції та дезінтеграції; зростання масштабів тіньового та нелегального бізнесу; розширення нелегальної міжнародної міграції; феномен «Чорних лебедів»; криза глобальних і регіональних регуляторних інститутів; міжнародний космічний бізнес; поширення неопротекціонізму; реструктуризація та зміна структури промисловості; демографічна криза; концепція сталого розвитку та принципи відповідального ведення бізнесу» [5]. Деякі науковці все більше уваги приділяють розвитку міжнародного бізнесу у посткризовий період. Для прикладу, К. О. Макачук розглянула нові форми міжнародного бізнесу в умовах відновлення світової економіки після кризи 2008-2012 рр. [6]. К. М. Жиленко досліджує поняття «процес інтернаціоналізації» міжнародного бізнесу, а також формування структури міжнародного бізнесу на сучасному етапі з урахуванням глобалізаційних ефектів [3]. Аналізуючи міжнародний бізнес у регіональному аспекті, О. М. Пісна проаналізувала ключові показники розвитку бізнес середовища в Україні через дослідження динаміки позицій держави в ключових глобальних рейтингах міжнародних організацій та узагальнення факторів, що

впливають на трансформації бізнесу [8]. Не зважаючи на значну кількість наукових праць, все ще малодослідженими залишаються проблеми розвитку міжнародного бізнесу, а також визначення перспективних напрямів їх вирішення, що значно посилює актуальність обраної тематики дослідження.

Метою написання статті є аналіз та структуризація проблем розвитку міжнародного бізнесу та окреслення можливих напрямів їх вирішення.

Виклад основних результатів дослідження. Історичне і логічне виникнення міжнародного бізнесу відбулося у зв'язку з розвитком і розширенням міжнародного поділу праці, а також у зв'язку з формуванням світового ринку. Міжнародний бізнес – це взаємодія організацій різних форм власності або підрозділів компанії, які знаходяться в різних державах, мета яких отримати дохід саме за рахунок переважної вигоди міжнародних операцій у сфері ділових відносин. Міжнародний бізнес являє собою підприємницьку діяльність, яка пов'язана з тим, що капітал використовується в різних формах і перевагах високої ділової активності, а також існує для отримання прибутку і поширюється на міжнародну сферу економіки. Міжнародний бізнес та основні його проблеми можна ідентифікувати за допомогою характерних рис, які йому притаманні (табл. 1).

Таблиця 1 – Характерні риси міжнародного бізнесу на сучасному етапі

№ з/п	Характерні риси
1	отримання вигоди з співробітництва суб'єктів різних країн
2	охоплення всіх форм міжнародних економічних відносин, тобто міжнародний бізнес є невід'ємною частиною діяльності будь-якої компанії, що використовує свої можливості для підвищення ефективності ділових операцій на світових ринках
3	певна логічна послідовність входження фірми в міжнародний бізнес – від рішення простих завдань виробництва і дистрибуції товарів до формування власної мережі мультинаціонального обслуговування, що є гарантією ефективності проведення свого бізнесу у світовій економічній системі в цілому
4	інтернаціоналізація технологічної політики на основі розвитку нових, найбільш перспективних технологій: інформаційно-комунікаційних, біотехнологічних і пов'язаних з виробництвом нових матеріалів
5	фінансове утримання ділових міжнародних операцій, яке є основою досягнення міжнародних конкурентних переваг
6	глибинне проникнення процесу інтернаціоналізації в усі сфери світового господарства, зумовлене зростанням міжнародного поділу праці, розвитком спеціалізації і кооперування виробництва
7	виникнення міжнародного виробництва, яке стало головною структурною характеристикою світової економіки

8	комплексний характер бізнес-діяльності компанії, що використовує національні відмінності і переваги міжнародної кооперації для нарощування конкурентних переваг у всіх сферах її діяльності: відносинах власності, структурної політики, фінансовій сфері тощо
9	використання переваг виходу за межі національних кордонів, які зводяться до ресурсних особливостей зарубіжних ринків, їх ємності, особливостей національних законодавств зарубіжних країн та специфіки міждержавних політичних і економічних взаємовідносин
10	конвергентна взаємодія національного й інтернаціонального, тобто врахування всієї сукупності вимог і обмежень, що накладаються національною культурою країни на тих, хто веде в ній бізнес
11	переплетення тенденцій хаотичного фритредерського дерегулювання і централізації
12	значна ступінь концентрації в галузях, пов'язаних з інформаційними технологіями, з виробництвом товарів тривалого користування
13	глобальна криміналізація, яка є наслідком поширення електронних технологій

Джерело: [10, с. 186-187]

Міжнародний бізнес активно розвивається під впливом різноманітних факторів, зокрема найбільш суттєвим є глобалізація, інтернаціоналізація, безпека на міжнародному рівні, екологічні проблеми тощо. Якщо розглядати фактори впливу на рівні країн, то до базових факторів варто віднести [7, с. 161]: економічна ситуація в країні; інвестиційна привабливість країни в умовах глобалізації та транснаціоналізації країни; умови та фактори ведення бізнесу в країні; включеність країни в інтеграційні процеси. Більш детально фактори впливу представлено в таблиці 2. Розуміння факторів впливу на розвиток міжнародного бізнесу дає змогу більш чітко відслідковувати проблеми та зрозуміти, які саме методи та механізми варто використати для їх ефективного вирішення.

Зважаючи на характерні риси розвитку міжнародного бізнесу, а також враховуючи фактори, що впливають на його розвиток можна виділити декілька ключових проблем розвитку:

1. Основною проблемою в розвитку міжнародного бізнесу являється культурне питання. Компанія повинна мати міжнародне бачення культур. Довгострокова перспектива компанії: прагнути туди, куди рухаються ринкові можливості. Інтроперспективні погляди на культуру залишають компанію на локальному рівні. Таким чином, задля досягнення кращих результатів діяльності варто враховувати культурний фактор не лише під час побудови відносин з потенційними бізнес-партнерами, але й при виборі цільового ринку, розробці нового продукту, плануванні та реалізації маркетингових заходів, тощо.

Таблиця 2 – Фактори впливу на розвиток міжнародного бізнесу

Група факторів	Тлумачення
Фактори часу та комунікацій	-ефективізація процесів виробництва; - зменшення витрат на доставку та виробництво; - посилення комунікації з кінцевим споживачем.
Міжнародні угоди	- регулювання міжнародних спорів; - моніторинг міжнародних торгівельних умов та обмежень
Торгівельні та двосторонні угоди	- створення умов для запобігання подвійного оподаткування; - угоди про захист капіталовкладень; - угоди про співробітництво в сфері обміну інформації
Маркетингові фактори міжнародного бізнесу	- скорочення життєвого циклу товарів при зростанні вимог від покупців; - тенденції до вирівнювання умов попиту та стилю споживання в різних країнах.
Просторові фактори:	- географічне положення; - розвиток транспортної інфраструктури; - скорочення логістичних ланцюгів; - оптимізація логістичних витрат.
Фактори глобалізації	-інтернаціоналізація та глобалізація світової економіки; - зменшення бар'єрів на шляху міграції факторів виробництва (трудових ресурсів, капіталу, технологій); - поява єдиного інформаційно-економічного простору; - більш швидка дифузія технологій.
Фактори національних економік	- структура національних економік; - економічний розвиток та потенціал національних економік; - умови ведення бізнесу; - соціально-економічний устрій країн
Інституційні фактори	- посилення впливу міжнародних інститутів на здійснення міжнародного бізнесу; - вплив на міжнародний бізнес МВФ та групи Всесвітнього банку
Торговельні та економічні блоки	- створення торговельних та економічних угруповань, як на основі географічних факторів так і економічних

Джерело: [7, с. 162]

2. Інша головна проблема в міжнародному рівні – витрати. Конкуренція вимагає якості товарів і конкурентних цін. Якщо ціни занадто високі – ринок відкидає товар. Це базовий принцип сучасного бізнесу. Саме тому, великі компанії задля утримання існуючих позицій на ринку, також збільшення частки в перспективі постійно скорочують постійні витрати з метою зниження ціни продукції та, таким чином, виграти конкурентну боротьбу. Так звана політика «cost savings» (англ. «скорочення витрат») має і негативні сторони, оскільки з одного боку допомагає компанії досягнути бізнес цілей, однак з іншого це може вплинути на якість продукції, продуктивність праці, тощо.

3. Конкуренція в приймаючій країні. Якщо кращі світові компанії виходять на ринок країни, конкуренція загострюється, і відповідно деякі місцеві компанії змушені припинити свою роботу. Це є небезпекою для

багатьох країн, саме тому влада застосовує протекціоністські заходи щодо захисту внутрішнього ринку та підтримання малого та середнього бізнесу, не дозволяючи транснаціональним компаніям поглинути його.

4. З іншого боку, проблемою для міжнародного бізнесу є державний контроль. Держава будує бар'єри для зовнішніх виробників і продавців за рахунок торговельних протекціоністських заходів. Торговельні бар'єри можуть здійснюватися прямо шляхом введення високих митних зборів. Непрямі бар'єри: процедури ліцензування, система квотування, інспекція та документарна робота. При застосуванні торговельних бар'єрів виникають негативні наслідки, зокрема такі як зменшення можливостей вибору для споживачів, переорієнтація споживацьких потреб в напрямку товарів іноземного походження, а разом і зниження попиту на товари внутрішнього виробництва, тощо.

5. Націоналізація також варто розглядати як проблему розвитку міжнародного бізнесу. Відповідно до ідеологічних відмінностей деякі держави не ведуть торгівлю і забороняють вести бізнес на їх територіях країнам, з якими не підтримують дружніх відносин. Яскравим прикладом даної ситуації є практично повне припинення економічної співпраці України та Росії в світлі поглиблення протистояння на Сході України.

6. Війни і тероризм. Політична нестабільність і війни блокують розвиток бізнесу, що цілком логічно, оскільки ворогуючі держави в першу чергу розривають дипломатичні та економічні відносини. Знову ж таки приклад Росії та України цілком підходить.

7. Одна з основних проблем в області міжнародного бізнесу – короткозорість менеджменту. Деякі програми управління ігнорують величезні можливості для бізнесу за межами національних кордонів. В компаніях не бажають вийти за межі своїх територій, що, насамперед, пов'язано із труднощами виходу на ринок, супутніми витратами, зростанням ризику втрати позицій на внутрішньому ринку, або є підвищенням ризику банкрутства через недосягнення очікуваних результатів.

8. Інша основна проблема в області міжнародного бізнесу – наявність внутрішні чинників: уряд або соціальні обмеження щодо торгівлі та промисловості можуть стати перешкодою для виходу компанії на міжнародний рівень та інтенсифікації міжнародного бізнесу. Чим складнішим є законодавство країни, тим важче вийти на її ринок, що значно стримує компанії під час планування розвитку своєї діяльності за межами країни базування.

9. Суттєва проблема в розвитку міжнародного бізнесу – іноземна робоча сила. Компаніям часто вигідно використовувати працю іноземців або переносити виробництво за межі країни базування. Це може знизити витрати, за рахунок низької заробітної плати. Однак існують і ризики: рівень і кваліфікація в деяких випадках не відповідає вимогам, загроза нелегального використання праці та експлуатація.

10. Питання екологічної безпеки також відіграють важливу роль у розвитку міжнародного бізнесу. Компаніям потрібно здійснювати свою діяльність відповідно до екологічних стандартів і принципів стійкого розвитку. Деякі підприємства, однак, нехтують даними вимогами і завдають шкоди навколишньому середовищу. Погіршення стану навколишнього середовища може також стати стимулом для розвитку міжнародного бізнесу. Для прикладу, у зв'язку із постійною боротьбою із зростанням шкідливих викидів у атмосферу компанії все більше уваги приділяють інноваціям та співпраці.

До проблем міжнародного бізнесу також можна віднести [2, с. 10; 7, с. 168; 9, с. 123]:

- ✚ політична та економічна ситуація та їх нестабільність;
- ✚ зміни валютних курсів іноземних валют. Якщо курс валюти всередині країни знижується, то експортерам вигідно вивозити товари за кордон. Якщо курс всередині країни підвищується, то імпортерам вигідно ввозити іноземну продукцію з-за кордону. Валютні спекуляції негативно впливають на міжнародний бізнес;
- ✚ недостатня захищеність інтелектуальної власності в деяких країнах;
- ✚ специфіка податкового законодавства.

Таким чином, при веденні міжнародного бізнесу важливо враховувати численні фактори, які можуть впливати на діяльність підприємства і перешкоджати розвитку міжнародного бізнесу. З метою недопущення негативних наслідків від перерахованих вище факторів необхідно проводити в компанії постійний аналіз, вести статистику, регулярно працювати з інформацією і розробляти заходи з метою перешкодження небажаного впливу даних факторів. Великим компаніям рекомендується вводити відділ із зовнішніх зв'язків, який буде проводити дану роботу. Також необхідно постійно бути поінформованим про тенденції не лише в економічній сфері, але і щодо політичних змін, змін в законодавстві, тощо. Важливо пам'ятати, що міжнародні ринки надають простір і величезний потенціалом для компаній, однак варто координувати дії і підпорядковувати їх зовнішньому впливу, щоб

отримувати вигоди від участі в міжнародній економічній системі та кооперації.

Щоб бізнес міг спокійно розвиватися на глобальному рівні, необхідно вдосконалити міжнародну правову базу в сфері міжнародного бізнесу. Для більш динамічного розвитку бізнесу доцільно розглянути можливість створення спеціального комітету з розвитку міжнародного бізнесу, який би аналізував поточний стан бізнесу і вживав заходів, з позитивним впливом на поліпшення зовнішньоторговельних відносин між країнами. У міжнародних компаніях слід проводити тренінги з підвищення кваліфікації персоналу, які допомагали б їм більш чітко орієнтуватися в міжнародному економічному просторі, розуміти культурні особливості, розвивати комунікативні навички. Країни повинні вибудовувати свою державну політику в напрямку створення стабільних міжнародних бізнес-зв'язків.

Висновки. Таким чином, з усього вищесказаного, можна зробити висновок про те, що міжнародний бізнес – один з ключових аспектів розвитку держави. Завдяки міжнародному бізнесу складаються позитивні наслідки (наприклад, створення більшої кількості робочих місць, міжнародний бізнес має високу прибутковість як для держави, так і організацій). Фірми, які прагнуть інвестувати в чужу країну, повинні проводити аналіз розвитку капіталу, економічної, політичної культури і правової стабільності держави. Для проведення експортно-імпортних угод потрібно добре вивчити місцевий ринок, місцеву культуру, проаналізувати економіко-політичну ситуацію в країні. Не менш вагомою є підтримка міжнародного бізнесу з боку держави. Якщо країни об'єднують свої зусилля, то незабаром можна буде спостерігати створення стабільного та ефективного бізнес середовища. Дана тематика безумовно не є вичерпаною, а отже, все ще є питання, що потребують майбутніх досліджень. Зокрема, аналіз проблем міжнародного бізнесу доцільно підсилити аналізом загальносвітових тенденцій та прикладами ефективної співпраці в напрямку вирішення нагальних проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрия, регулирование: монография / Д. Лукьяненко и др. / – К. : КНЕУ. – 2013.
2. Гуцалюк О. М. Развитие международного бизнеса в контексте международного менеджмента / О. М. Гуцалюк, В. А. Череватенко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2015. – № 6 (87). – С. 8-13.
3. Жиленко К. М. Основні аспекти трансформаційних перетворень сучасного міжнародного бізнесу / К. М. Жиленко // Економічний вісник університету. – 2017. – № 35/1. – С. 121-129.

4. Жуков С. Трансформація міжнародного бізнесу в умовах конкурентоспроможності суб'єктів та глобалізації економіки / С. Жуков // Геополітика України: історія і сучасність. – 2012. – Вип. 7. – С. 268-286.
5. Карп В. С. Виклики і загрози у сучасному міжнародному бізнесі / В. С. Карп: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3674
6. Макаrchук К. О. Міжнародний бізнес в умовах глобалізації: теоретичний аспект / К. О. Макаrchук // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2013. – № 1086. – С. 28-31.
7. Макаrchук К. О. Фактори впливу на розвиток міжнародного бізнесу у країнах Східної Азії / К. О. Макаrchук // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2016. – № 56. – С. 159-169.
8. Пісна О. М. Ключові показники розвитку середовища бізнес-діяльності в Україні / О. М. Пісна // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. – 2018. – Том. 29 (68), № 3. – 5-10.
9. Прушківська Е. В. Основи розвитку новітніх форм міжнародного бізнесу в умовах глобалізації / Е. В. Прушківська, К. О. Третякова // Економічний вісник. – 2018. – № 2. – С. 119-125.
10. Сучасні тенденції розвитку світової економіки : збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції, 18 травня 2018 р., м. Харків. – Харків : ХНАДУ, 2018. – 308 с.

REFERENCES:

1. Lukianenko D. (2013) *Hlobalnoe ekonomicheskoe razvytye: tendentsyy, assymetryia, rehulyrovanye: monohrafiya*, K., KNEU.
2. Hutsaliuk O. M. and Cherevatenko V. A. (2015) “Rozvytok mizhnarodnoho biznesu v konteksti mizhnarodnoho menedzhmentu”, *Derzhava ta rehiony. Seriia: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, № 6 (87), pp. 8-13.
3. Zhylenko K. M. (2017) “Osnovni aspekty transformatsiinykh peretvoren suchasnoho mizhnarodnoho biznesu”, *Ekonomichnyi visnyk universytetu*, № 35/1, pp. 121-129.
4. Zhukov S. (2012) “Transformatsiia mizhnarodnoho biznesu v umovakh konkurentospromozhnosti subiektiv ta hlobalizatsii ekonomiky”, *Heopolityka Ukrainy: istoriia i suchasnist*, Vol. 7, pp. 268-286.
5. Karp V. S. “Vyklyky i zahrozy u suchasnomu mizhnarodnomu biznesi” [Online], available at: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3674 (Accessed 05 Jan 2020).
6. Makarchuk K. O. (2013) “Mizhnarodnyi biznes v umovakh hlobalizatsii: teoretychnyi aspekt”, *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina*, № 1086, pp. 28-31.
7. Makarchuk K. O. (2016) “Faktory vplyvu na rozvytok mizhnarodnoho biznesu u krainakh Skhidnoi Azii”, *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, № 56, pp. 159-169.
8. Pisna O. M. (2018) “Kliuchovi pokaznyky rozvytku seredovyshcha biznes-diiialnosti v Ukraini”, *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Ekonomika i upravlinnia*, Vol. 29 (68), № 3, pp. 5-10.
9. Prushkivska E. V. and Tretiakova K. O. (2018) “Osnovy rozvytku novitnikh form mizhnarodnoho biznesu v umovakh hlobalizatsii”, *Ekonomichnyi visnyk*, № 2, pp. 119-125.
10. Suchasni tendentsii rozvytku svitovoi ekonomiky (2018), *zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, Kharkiv: KhNADU, 308 p.